

DAVOR KOVAČIĆ, KRIMINAL U NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ – ZLOČIN, KORUPCIJA, MORAL, POLITIKA

Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2017, 301 stranica, 14 c/b fotografija
Zagreb: Croatian Institute of History, 2017, 301 pages, 14 b/w photos

Adrian Knežević

Ive Mašine 3C

HR – 23000 Zadar

adknezevic@gmail.com

DOI: 10.15291/misc.2750

Prikaz / Review

Primljeno / Received: 18. IX. 2018.

Knjigu pod naslovom *Kriminal u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj – zločin, korupcija, moral, politika* izdao je Hrvatski institut za povijest 2017. godine. Autor knjige je Davor Kovačić, doktor znanosti zaposlen na Institutu i specijaliziran za proučavanje NDH, posebno njezina represivnog aparata o kojemu je objavio više radova i knjiga. Ova knjiga nastavlja tradiciju njegovih prijašnjih radova.

U predgovoru autor govori kako je dosadašnje istraživanje NDH uglavnom zahvaćalo temu političke povijesti. Pri proučavanju njezina represivnog sustava uglavnom se gledao odnos ustaša i njihovih političkih protivnika, dok se odnosu prema „uobičajenom“ kriminalu nije pridavala velika pozornost. Autor ističe kako je njegova knjiga prvi pokušaj u hrvatskoj historiografiji da se istraži taj aspekt povijesti NDH. U svojim je istraživanjima koristio arhivsko gradivo, dostupnu literaturu i tiskovine iz vremena o kojemu je riječ. Knjiga je zapravo napisana kao povijest svakodnevice. To je

Davor Kovačić, a historian working at the Croatian Institute of History, authored the book entitled *Criminality in the Independent State of Croatia – Crime, Corruption, Morality, Politics*. The Institute published the book in 2017. Kovačić is a PhD-holder specializing in the Independent State of Croatia (NDH), particularly its repression apparatus. He published a number of papers and books on the subject. This book carries on the tradition of his earlier works.

In the preface, the author explains that the studies of NDH have primarily been focused on its political history. As for its repression apparatus, the focus has mostly been on the relation between the Ustashe and their political opponents, while not paying much attention to “regular” criminal activities. According to the author, his book represents the first attempt in the Croatian historiography to research this aspect of the NDH. Using archive materials, available literature and press from that

pristup u pisanju povijesti u kojemu se pozornost posvećuje svakodnevnim pojavama, a kriminal je jedna od njih jer je prisutan u svakom društvu.

Nakon predgovora slijedi uvod u kojemu autor radi vrijednu stvar ukratko navodeći neke općenitosti o kriminalu i korupciji. To su pojmovi koji su nažalost svima poznati pa se može činiti kako ih je nepotrebno pojašnjavati. Međutim, znanstvena knjiga mora definirati ono o čemu govori, čak i kada se radi o pojmovima o kojima se naizgled zna puno. U ovom dijelu knjige treba istaknuti autorovo povezivanje korupcije na Balkanu s posljedicama osmanske vladavine. Nijedna društvena pojava ne nastaje preko noći – svaka ima svoje uzroke, pa tako i korupcija.

Prvo poglavlje knjige nosi naslov *Zloporaba položaja, korupcija, nepotizam u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*. Govori o korupciji i kriminalu u samome državnom vrhu i, kao i sva druga poglavlja u knjizi, podijeljeno je na nekoliko potpoglavlja. Navode se izjave nekih istaknutih osoba iz NDH koje o temi svjedoče iz prve ruke. Autor često navodi riječi osoba uključenih u zbivanja o kojima govori, izravno ili prepričano. Tako se govori o skupini mladih ljudi koja se odmah po uspostavi NDH nametnula kao vodeći društveni sloj s praktičnom vlasti u državi. Uživali su veliku naklonost poglavnik Ante Pavelića i izbjegavali poštivanje zakona. Iznosi se i uspořredba ustaša povratnika iz inozemstva i onih koji su prije rata djelovali u Hrvatskoj. Povratnici su bili utjecajniji i sebe su poistovjećivali s državom. Formirali su novi društveni sloj, a svojom su korumpiranosti štetili državi i njezinu ugledu.

U nastavku poglavlja navodi se veći broj primjera nečasnih radnji ljudi iz državnog vrha. To je uglavnom način na koji autor govori o određenim pojavama: najprije iznosi određenu pojavu, a zatim navodi zakonske odredbe koje ju reguliraju te veći broj primjera tē pojave. Korištenje velikoga broja primjera svjedoči o tome da je autor veći naglasak odlučio staviti na stvarne događaje nego na vlastite komentare i zaključke. Većina primjera potječe iz Zagreba, ali spominju se i slućajevi iz drugih gradova. Govori se o samovolji poglavnik Pavelića, korupciji u Vladi NDH i Hrvatskom državnom saboru, kriminalnim djelima ministara i drugih istaknutih osoba te o korupciji i kriminalu u državnoj upravi. Autora treba pohvaliti za odabir primjera kriminalnih radnji. Neki su zaista zanimljivi, a pojedine bi se moglo

time, he wrote the book as a history of everyday life. In such an approach to history, attention is paid to everyday phenomena – phenomena like crime, found in every society.

In the introduction that follows the preface, the author undertakes a valuable effort to make some general observations on crime and corruption. As all of us are – sadly – familiar with these phenomena, we might think they require no explanation. However, a scientific work must define the subject it tackles, even when it is very familiar. Particularly interesting in this part of the book is the author's perception of corruption in the Balkans as a consequence of the Ottoman rule. No social phenomena appear out of the blue – their reasons are always traceable. This also applies to corruption.

The first chapter, *Abuse of Office, Corruption and Nepotism in the Independent State of Croatia*, analyzes corruption and crime among the highest government officials. Like other chapters in the book, it has a few sub-chapters. Related first-hand experiences of some prominent figures of NDH are given. The author often quotes persons involved, directly or indirectly, in the events discussed. For example, the book deals with a group of young people who usurped power and became the new elite immediately after the founding of NDH. They won the favor of Poglavnik ("Supreme Leader") and were violating laws. The author also compares the Ustashe who returned from abroad with those who were active in Croatia before the war. The returnees were more influential, identifying themselves with the state. They formed a new social class and were detrimental to the state and its reputation.

Further in the chapter, a number of examples of government officials' misdeeds are given. The author tackles certain phenomena in such way that he first singles them out, then he quotes the legal provisions regulating them and then he gives examples. The number of examples indicates that the author wanted to lay more stress on the events as such than on his comments and conclusions. Most of the examples are from Zagreb, but cases from other cities are also mentioned. The examples include Poglavnik Pavelić's autocracy, corruption in the NDH government and parliament, crimes committed by government ministers and other officials, and corruption and criminality in the state administration. Praise is due to the author for the examples of criminal activities that he selected.

nazvati i bizarnima. Zadnji dio poglavlja govori o malverzacijama u procesu privatizacije oduzete židovske i srpske imovine, kojom su, iako je formalno pripala državi, osobe iz državnoga vrha raspolagale kao svojom privatnom imovinom.

Drugo poglavlje nosi naslov *Glavne značajke gospodarsko-socijalnoga stanja – zloporabe, špekulacije cijenama, krijumčarenje*. Na samom je početku gospodarski kriminal NDH stavljen u odgovarajući kontekst, a to su rat i eksploatatorski odnos Njemačke i Italije prema gospodarstvu NDH. Nijemci i Talijani uzimali su sirovine i ostala dobra, a NDH je morala financirati i njihove okupacijske snage. Gospodarstvo je funkcioniralo u ratnim uvjetima, nije bilo slobodne trgovine i vladala je inflacija. U takvim uvjetima stvoreno je plodno tlo za različite oblike gospodarskoga kriminala. Autor govori o teškoćama radnika i seljaka i na dobar način prikazuje kontrast između velike važnosti koju je tim društvenim skupinama pridavala ustaška ideologija i stvarnoga stanja koje je za njih bilo katastrofalno. Dok su se viši slojevi bogatili, radnici su bili prisiljeni krasti i krijumčariti kako bi preživjeli. Seljaci su patili zbog parceliranja zemljišta i neusklađenosti cijena seljačkih i industrijskih proizvoda, stoga su morali održavati visoke cijene svojih proizvoda te su se okretali robnoj razmjeni kako bi došli do potrebnih industrijskih proizvoda. Napori vlasti da se gospodarska situacija popravi nisu donosili željene rezultate.

U nastavku poglavlja govori se o prehrani stanovništva i s time povezanim špekulacijama. Hranu su uglavnom prodavali veleobrtnici koji su se istim poslom bavili i u prethodnoj državi. Stanovništvo je na njih imalo primjedbe, tvrdeći da se radi o špekulantima koji su bili podupiratelji jugoslavenskog režima, a u NDH se bogate predstavljajući se kao „super ustaše“. Pohvalno je navođenje stavova ljudi koji su proživjeli ono o čemu se govori. Tako je moguće, osim samih pojava, vidjeti i sudove ljudi o tim pojavama. Stavove stanovnika NDH autor navodi na različitim mjestima u knjizi. U poglavlju se nadalje govori o krijumčarenju žitarica i kruha, mlijeka i mliječnih proizvoda, mesa, stoke i kože te monopolskih proizvoda. Zadnji dio poglavlja govori o redarstvenim mjerama za suzbijanje krijumčarenja.

Treće je poglavlje najkraće i nosi naslov *Krijumčarenje u oružanim snagama Nezavisne Države Hrvatske, njemačkim i talijanskim oružanim postrojbama*.

Some are truly interesting and some are even bizarre. The last of the chapter describes embezzlements in the privatization of confiscated Jewish and Serbian property. Although it formally became government property, government officials used it as if it belonged to them.

The second chapter is entitled *The Main Characteristics of the Economic and Social Conditions – Abuses, Price Speculation, Smuggling*. It opens with the contextualization of economic crime in NDH: wartime and exploitation of NDH economy by Germany and Italy. Not only did the Germans and Italians exploit NDH's raw materials and other goods, but the country also had to finance their occupying forces. Wartime economy meant there was no free trade and inflation was high. Such conditions provided fertile ground for various sorts of economic crime. Describing the hardships workers and peasants had to face, the author efficiently shows the contrast between the important status of these social groups proclaimed by the Ustashe ideology and the real situation which was disastrous. While the upper echelons of the society were getting rich, workers were forced to steal and smuggle in order to survive. Subdivision of land and disproportion of prices of agricultural and industrial products aggravated the peasants' living standards. As a result, peasants had to maintain high prices of their products and they resorted to commodity exchange in order to obtain the industrial products they needed. The efforts of the authorities to improve the economic situation were not successful.

Later in the chapter, the diet of the population and related speculations are discussed. Foodstuffs were mostly sold by large tradesmen who had been in the same line of business in the earlier state. The population complained about them, claiming they were speculators who had supported the Yugoslav regime and were now making a fortune in NDH, presenting themselves as “super Ustashe”. Commendably, the author quotes the people who experienced these things, so we can learn not only about such behaviors, but also about the people's attitudes about them. The NDH population's attitudes are quoted in various places in the book. This chapter also discusses the smuggling of cereals, bread, milk and dairy products, meat, cattle, hide and monopoly products. In the final part of the chapter, police measures for prevention of smuggling are presented.

U njemu je ukratko opisano nečasno djelovanje oružanih snaga, domaćih i okupacijskih. Zanimljiva je priča o ustaškim vojnicima koji su se skrivali iza uniforme kada bi bili uhvaćeni. Neke se čak optuživalo da odlaze u vojsku kako bi lakše mogli varati državu. Pripadnici njemačkih okupacijskih snaga bavili su se nezakonitom trgovinom valutom, krađom dobara i njihovim izvozom u Njemačku, kao i preprodajom krijumčarene robe. U NDH su djelovali „povlašteni nakupci za njemačku vojsku“ koji su na temelju potvrde njemačkog zapovjedništva bili ovlašteni za kupovanje robe za njemačku vojsku, što su koristili kako bi krijumčarili i preprodavali robu radi vlastite koristi. Kriminal je bio prisutan i u talijanskih vojnika, a nakon kapitulacije Italije uslijedila je velika pljačka njihove imovine od strane ustaša i Nijemaca.

Četvrto poglavlje nosi naslov *Klasičan kriminal u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj – ubojstva, krađe, prijevara*. Autor na početku poglavlja navodi institucije koje su u NDH bile zadužene za suzbijanje kriminala te neke od njihovih mjera poput osnivanja središnje daktiloskopske zbirke i izdavanja *Redarstvenog vjestnika*, lista za zaposlene u represivnom aparatu. Navodi se jedan podulji citat članka iz toga lista, koji ilustrira način na koji se u NDH gledalo na zločin, što svakako vrijedi pročitati. Autor članka pisao je da su za krivično djelo potrebne tri stvari: odluka, zabranjena radnja i zabranjena posljedica. Mnogi zločini ne sadrže neku od ovih stavki i to su zločini počinjeni u trenutku neuračunljivosti. U listu je pisano i o važnosti korištenja znanosti u borbi protiv kriminala, posebno kriminalne antropologije.

Autor u nastavku poglavlja iznosi statističke podatke o broju i vrsti zločina u NDH, ali napominje da nije uspio pronaći cjelovite podatke za razdoblje između druge polovice 1942. i propasti NDH. U ovom poglavlju statistika najviše dolazi do izražaja, ali autor u njoj ne pretjeruje i nastavlja koristiti primjere. Govori o osnivanju i ustroju Ministarstva pravosuđa i bogoštovlja, o vrstama sudova u NDH i vrstama presuda koje su donosili te o kaznionicama i njihovim zatvorenicima. Piše o njihovu broju, radnim aktivnostima i uvjetima u kaznionicama, navodi statistiku zanimanja zatvorenika te vrste kazni koje su im dodijeljene. Nakon toga ukratko iznosi informacije o odgojnim zavodima i popravilištima za djecu i malodobnike. U nastavku poglavlja govori se o ubojstvima,

The third – and shortest – chapter, *Smuggling in the Armed Forces of the Independent State of Croatia and in German and Italian Armed Forces*, outlines the misdeeds in the NDH forces and foreign armed forces. Particularly interesting is the story about Ustashe troops who would try to take advantage of their belonging to the movement when caught. Some were even accused of joining the army only in order to be in a position to steal. Members of German armed forces engaged in illegal trade with currency, stole goods and exported it to Germany, and resold contraband. With approval of the German command, “privileged suppliers of the German Army” in NDH were authorized to purchase goods for the German Army. Abusing this privilege, they would smuggle and resell these goods for their own benefit. Italian troops were also involved in criminal activities and after the capitulation of Italy, the Ustashe and Germans engaged in massive looting of their property.

The fourth chapter is entitled *Conventional Crime in the Independent State of Croatia – Murders, Thefts, Frauds*. It begins with a list of NDH law enforcement institutions and some of their measures, such as establishing a central fingerprint unit and issuing *Redarstveni vjestnik* (*Police Gazette* – a publication for the police employees). The author gives a lengthy quotation from the publication to illustrate the way NDH perceived crime. It certainly makes for an interesting read. According to the article quoted, it took three things for a criminal act: decision, forbidden deed and forbidden consequence. Many crimes do not include one of these things – these are the crimes committed in the state of non-accountability. The publication also includes articles on the role of science – criminal anthropology in particular – in fighting crime.

The chapter then offers statistics about the number and types of crimes in NDH. However, the author notes that he could not find complete data for the period between the second half of 1942 and the collapse of NDH. Although the statistics figure prominently in this chapter, the author does not use them excessively. He gives more examples here. He writes about the founding of the Ministry of Justice and Religion, types of courts in NDH and sentences they passed. He also writes about penitentiaries and their inmates, their number, activities, prison conditions, inmates’ professions and sentences

krađama, prijeverama, prosjačenju i malodobnoj delinkvenciji, uz navođenje većeg broja primjera takvih aktivnosti. Na kraju poglavlja prikazuju se onodobne mjere za sprječavanje nemoralnog ponašanja poput psovanja, pijanstva, prostitucije i vrijeđanja poglavnika. U tom se dijelu navodi jedna analiza moralnog stanja hrvatskog naroda nakon dvadeset godina u Kraljevini Jugoslaviji. Zaključak je te analize da je srpski utjecaj u zajedničkoj državi rezultirao mnoštvom barbarštine i balkanštine te da je spas u urednom i vjerskom obiteljskom životu. Navođenje te analize još je jedan doprinos pokušaju ulaska u umove tadašnjih ljudi.

Zadnje poglavlje nosi naslov *Redarstvene mjere za uvođenje reda u Zagrebu – glavnom gradu Nezavisne Države Hrvatske*. Autor govori o urbanističkim zahvatima na zagrebačkom području te o stanju u prometu i mjerama za njegovo reguliranje. Stanje u zagrebačkom prometu toga vremena bilo je vrlo kaotično, što je ovoga puta prikazano primjerima. Navodi se i rečenica iz dnevnika zagrebačkog povjesničara J. Horvata, koji govori da se niti za vrijeme bombardiranja promet nije doveo u red, nego upravo suprotno. U nastavku se govori o uvođenju redarstvenog sata i navode se primjeri njegova kršenja. Zagrepčani su se i po tom pitanju pokazali prilično nediscipliniranima. Kraj poglavlja posvećen je redarstvenim mjerama za zamaćavanje grada.

Na kraju knjige nalazi se zaključak u kojemu je sažeto ono što je prethodno izneseno, iza čega slijede priloge, popis izvora i literature, popis kratica, sažetak na engleskom jeziku i kazalo imena. Priloga ima sedam, a radi se o arhivskim dokumentima povezanim s temom knjige. U knjizi se također pojavljuje veći broj onodobnih fotografija, a koje prikazuju osobe, dokumente, novinske članke i građevine značajne za temu.

Knjiga *Kriminal u Nezavisnoj državi Hrvatskoj – zločin, korupcija, moral, politika* prvi je pokušaj drugačijeg pristupa izučavanju vjerojatno najkontroverznijega dijela hrvatske povijesti. Autor se odmaknuo od uobičajene političke povijesti i posvetio se izučavanju svakodnevice, analizirajući kriminal, pojavu bez koje se teško može zamisliti ijedno društvo. U pisanju knjige uglavnom se služio izvorima iz vremena NDH, čime se stvara dojam autentičnosti onoga o čemu se govori. Većinu knjige čine primjeri različitih devijantnih pojava. Ono što se autoru

they received. An overview of detention homes and correctional institutions for children and minors is also given. After that follows a section on murders, thefts, frauds, loitering and juvenile delinquency. Examples are given, too. The final section of the chapter gives details about measures for preventing immoral behavior such as cursing, intoxication, prostitution and insulting the Poglavnik. It also quotes an analysis of the moral condition of the Croatian people after twenty years in the Kingdom of Yugoslavia. The analysis concludes that the Serbian influence in the common state with the Serbs resulted in introduction of numerous barbaric and Balkan-style habits and that leading a decent religious and family life is the only salvation. Quoting this analysis is the author's attempt to understand the minds of the people of the day.

The final chapter, *Police Measures for Restoration of Public Order in Zagreb – the Capital City of the Independent State of Croatia*, is about town planning activities in Zagreb and regulation of traffic in it. The contemporary traffic was chaotic, as is illustrated with examples. The author even quotes a sentence from the diary of Zagreb historian J. Horvat, who says that traffic would not be put in order even during air raids – quite the opposite. Then follow the details about introduction of curfew and examples of its violation. The people of Zagreb turned out to be rather undisciplined in this aspect, too. At the very end of the chapter, the blackout measures are discussed.

The conclusion at the end of the book summarizes its contents. Documents, sources, abbreviations and literature are listed. There is an abstract in English and an index of names. Seven documents are contained in the book – these are all archive documents related with the book's subject. It also includes a number of photographs of relevant contemporary persons, documents, newspaper articles and buildings.

Criminality in the Independent State of Croatia – Crime, Corruption, Morality, Politics represents the first attempt of a different approach to what is probably the most controversial part of Croatia's history. Instead of using the usual focus on the political history, the author focuses on the everyday life, analyzing crime – a phenomenon without which no society can be imagined. The fact that he primarily uses the sources from the NDH period adds a feeling of authenticity to the book's content. Examples

može zamjeriti je povremeni dojam da su primjeri nasumično „nabacani“ i da bi im dobro došlo malo više konteksta. No, treba imati na umu da cilj ove knjige nije bio razviti nekakvu teoriju kriminala, nego prikazati kriminal u jednoj državi u određenom razdoblju. Nizanjem primjera priči se udahnjuje život i taj je način obrade svakako bolji od razbacivanja statistikom, mada ni ona u ovoj knjizi ne izostaje. Autor navodi širok spektar devijantnih pojava i njihove primjere, što knjigu čini zanimljivom i običnim čitateljima, to jest onima koji nisu povjesničari.

Davor Kovačić ovom je knjigom dao vrijedan doprinos izučavanju povijesti NDH. Pokazao je da je ta država, kada se i stave na stranu rasni zakoni, logori, genocid i sve ono zbog čega je ozloglašena, bila izuzetno nekvalitetna. Gospodarstvo je bilo u kolapsu, korupcija i kriminal bili su ugrađeni u sve sfere društva, počevši od samoga državnog vrha, a većina ljudi vrlo je teško živjela. Ovom je knjigom u mozaik znanja o NDH dodana važna kockica i ona svakako može biti poticaj daljnjem izučavanju povijesti svakodnevice NDH, ali i povijesti hrvatske svakodnevice općenito.

of various deviant behaviors account for most of this content. Perhaps the only criticism is that the examples are occasionally given haphazardly and that they could use a bit more context. We should keep in mind, however, that the author's goal was not to develop some crime-related theory, but rather to depict crime in a certain state in a certain period of time. The series of examples puts some life into the story and this approach is much better than throwing figures around, although statistics can also be found in the book. The broad spectrum of deviant behaviors and their examples make the book interesting even to non-historians.

This book by Davor Kovačić is a valuable contribution to the research of the NDH history. He showed that this state, even when its racial laws, concentration camps, genocide and all other aspects of its notoriety are set aside, was of very low quality. Its economy was in collapse, corruption and crime were embedded in all segments of the society including the top officials, and life was very hard for many of its people. The book is an important piece of the mosaic of our knowledge about NDH and can certainly encourage further studies of the history of the everyday life in NDH and the history of Croatian everyday life in general.